

طراحی مدل بومی سرمایه‌ی اجتماعی و تبیین نقش آن در اقتصاد مقاومتی (بررسی موردی: دیدگاه مدیران اداری استان لرستان)

علی میر^۱، نرگس جوزی^۲

^۱ گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد، خرم آباد، ایران.

^۲ گروه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، همدان، ایران.

نام نویسنده مسئول:

علی میر

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی بر تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی انجام شده و مبنای اصلی آن شناسایی مؤلفه‌های اصلی با روش کیفی و انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با افراد آگاه و متخصص در حیطه‌ی موضوعی مورد نظر و تحلیل کمی با بهره‌گیری از روش معادلات ساختاری بوده است. جامعه‌ی آماری مدیران دولتی استان لرستان بود که با استفاده از مدل نمونه‌گیری گلوله‌برفی با ۱۵ تن از آنها مصاحبه شده و پس از دسته‌بندی مقولات در بخش کمی به توزیع پرسشنامه بین ۱۱۰ نفر از این مدیران پرداخته شد. در پایان ضرایب همبستگی بین تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و مقوله‌های اعتمادسازی، آموزش و آگاهی، مشارکت مدنیو شبکه‌سازی حاکی از مثبت و معنادار بودن این رابطه بوده است. ضریب مسیر و بار عاملی محاسبه شده نیز حاکی از نقش‌پذیری اقتصاد مقاومتی از ابعاد و مقوله‌های مورد نظر در مدل بوده است که در این میان نقش سرمایه‌ی اجتماعی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی در سطح بالایی مورد توجه قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، سرمایه‌ی اجتماعی، بعد ذهنی - شناختی، بعد رفتاری - مشارکتی.

مقدمه

اقتصاد مقاومتی یک گفتمان و الگوی اقتصادی است که ضمن مقاوم سازی و تقویت اقتصاد ملی در برابر تهدیدها، توان تحریم شکنی با رویکرد عقب راندن نظام سلطه را داشته باشد و در عین حال پیشرو، فرصت ساز، مولد، درونزا و برون گرا باشد (قوامی، ۱۳۹۱، ۱۵). اقتصاد مقاومتی واژه ای ترکیبی از دو کلمه اقتصاد و مقاومت است. اقتصاد در این مفهوم یک نوع دانش و یا نظامی است که به رفتارهای انسان و وضعیت بهینه ی زندگی او در زمینه ی تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات و امکانات رفاهی می پردازد. مقاومت از ریشه قوم و از باب مفاعله است و مفاهیمی مانند قوام، قیام، استقامت، مستقیم و قیمت، هم از این ماده اشتقاق یافته اند. صفت مقاومتی برای اقتصاد، دلالت بر حالتی از اقتصاد دارد که اولاً در ساخت درونی خود از قوام و استحکام لازم برخوردار باشد و ثانیاً در مواجهه با عوامل تهدیدزای خارجی بتواند قوام و پایداری خود را حفظ نماید (انجمن اقتصاد اسلامی حوزه علمیه، ۱۳۹۳، ۳-۲).

در نظام های فعلی اقتصادی، اهمیت بسیار زیادی به سرمایه داده می شود که مبنای تشکیل و توسعه ی بازارها است و از طرف دیگر تنها یک چیز جهان شمول وجود دارد و آن هم بازار است؛ بازاری که از مناسبات اجتماعی تشکیل شده است (ژیل و دیگران^۱، ۱۳۸۶، ۲۴). مبادلات و مناسبات بازار و اقتصاد در دیگه مدرن، تصویری از زندگی اجتماعی معاصر را نشان می دهند که منطق آن اندیشیدن در خصوص زندگی اجتماعی با محوریت انسان است. به عبارت دیگر جهان تحت الشعاع شرایط بازار و مناسبات بازار نیز وابسته به روابط و کنش اجتماعی بین افراد و ملل است (اسلیتر و تونکیس^۲، ۱۳۸۶، ۲۱).

هسته ی اصلی بازار، همان سرمایه است که بحث راجع به آن تاریخی طولانی دارد. از اواسط قرن هیجدهم به بعد، محققان به طور مفصل درباره ی ماهیت، علل و پیامدهای سرمایه مطلب نوشته اند. مارکس، آدام اسمیت و جان استوارت میل، اولین متفکرانی بودند که مفهوم سرمایه را از دیدگاه مادی و ملموس نگریستند (استوربرگ^۳، ۲۰۰۲، ۴۶۸).

متفکران اقتصاد کلاسیک، مفهوم سرمایه را اقتصادی می دانستند که به معنای انباشت مقدار پولی بود که به امید بازدهی و سودآوری در آینده سرمایه گذاری می شد (فیلد^۴، ۱۳۸۵، ۱۹).

در چند دهه ی اخیر، مفاهیمی همچون مدیریت دانش، تکنولوژی اطلاعات، ساختار، شبکه های اجتماعی و منابع نهفته در شبکه ها، گردش اطلاعات، قابلیت ها، مهارت ها و دانش کارگران به سرمایه معنای جدیدی بخشیده اند (استوربرگ، ۲۰۰۲، ۴۰۹). یکی از مفاهیم نوین سرمایه یا به اصطلاح سرمایه های جدید، سرمایه ی اجتماعی است. مفهوم سرمایه ی اجتماعی مفهومی بس پیچیده، چندوجهی و میان رشته ای است که اغلب شبکه ای از ارزش ها و هنجارها را شامل می شود (فوکویاما^۵، ۱۳۷۹، ۱۲). نقش سرمایه ی اجتماعی در افزایش سلامت روان، کاهش جرایم، افزایش پیوندهای اجتماعی، ایجاد شبکه های حمایتی برای اعضای خانواده، کاهش مصرف مواد مخدر، کاهش خشونت خانوادگی، افزایش فعالیت های بهداشتی، کاهش احتمال ترک تحصیل نوجوانان بررسی و تأیید شده است (شریفیان ثانی، ۱۳۸۰، ۷-۹).

کاهش میزان خودکشی، کاهش کودک آزاری و افزایش تسهیل در جریان و پردازش اطلاعات نیز از مواردی هستند که نقش سرمایه ی اجتماعی در آنها تأیید شده است (بهزاد، ۱۳۸۱، ۴۵).

با توجه به شرایط اقتصادی جامعه و ضرورت توجه به مسائل اقتصادی که در قالب تولید و اشتغال با محوریت اقتصاد مقاومتی مورد توجه قرار گرفته است، این پژوهش در پی ارائه ی مدلی است که بتواند چگونگی بهره گیری از ابعاد سرمایه ی اجتماعی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی را مورد بررسی قرار دهد.

بیان مسأله

اقتصاد مقاومتی عبارت است از مدیریت امور اقتصادی به گونه ای که از سرمایه ی ملی و مردمی به بهترین شکل استفاده شود و ملت از نظر اقتصادی خودکفا گردیده و به مقاومت در مقابل دشمنان ادامه داده و توطئه های تحریم و محاصره ی اقتصادی دشمن را خنثی و بی اثر گردانند (اختری، ۱۳۹۲، ۲۱).

^۱ - Gilles Deleuze

^۲ - Don Slater and Fran Tonkiss

^۳ - Storberg

^۴ - Field John

^۵ Francis Fukuyama

لزوم اقتصاد مقاومتی با تأکید بر جنبه های اجتماعی آن به آیات قرآنی برمی گردد. در آیه ی ۹ سوره ی نحل بر اعتدال تأکید شده، آیات ۸۷ و ۸۸ سوره ی مائده بر پیشگیری از تجاوز و عدم خروج از حدود الهی، آیات ۳۱ سوره ی اعراف، ۲۸ و ۴۳ سوره ی غافر و ۸۳ سوره ی یونس اسراف را منع نموده و آیه ی ۵ سوره ی نساء مال را عامل برپایی و قوام دانسته است.

ارکان اقتصاد مقاومتی در سخنرانی های اخیر مقام معظم رهبری علی الخصوص در دیدار با مسئولین ۱۳۹۲/۱۲/۲۰، بیانات در دیدار با رئیس جمهور و هیأت دولت ۱۳۹۱/۶/۲ شامل مواردی هم چون تحرک و پویایی اقتصاد کشور و بهبود شاخصه های کلان؛ مقاومت در برابر عوامل تهدیدزا؛ تکیه بر ظرفیت های داخلی؛ حمایت از بخش خصوصی؛ حمایت از تولید ملی؛ مدیریت منابع ارزی؛ مدیریت جهادی؛ اصلاح الگوی مصرف؛ مردم محوری؛ امنیت اقلام راهبردی؛ کاهش وابستگی به نفت؛ فسادستیزی؛ دانش محوری و اقتصاد دانش بنیان بوده است (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای، ۱۳۹۵).

سیاست های اقتصاد مقاومتی بر تأمین شرایط و فعال سازی امکانات و منابع مالی و سرمایه های انسانی و علمی، پیشسازی اقتصاد دانش بنیان، اجرای نقشه ی جامع علمی، محور قرار دادن بهره وری، استفاده از ظرفیت اجرایی هدف مندسازی یارانه ها، سهم بری عوامل در زنجیره ی تولید تا مصرف، تنوع در مبادی تأمین کالاهای وارداتی، امنیت غذا و دارو و ایجاد ذخایر راهبردی، مدیریت مصرف، اصلاح و تقویت نظام مالی، حمایت از صادرات، توسعه ی مناطق آزاد و ویژه ی اقتصادی، افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب پذیری، مقابله با ضربه پذیری درآمد نفت و گاز، افزایش ذخایر راهبردی نفت و گاز و حفظ و توسعه ی آنها، افزایش ارزش افزوده، افزایش سالانه سهم صندوق توسعه ی ملی، صرفه جویی در هزینه های عمومی کشور، اصلاح نظام درآمدی دولت، شفاف سازی اقتصاد و از بین بردن زمینه های فسادزا، تقویت فرهنگ جهادی، تبیین ابعاد اقتصاد مقاومتی و گفتمان سازی، هماهنگی و بسیج پویای همه امکانات، شفاف و روان سازی نظام توزیع و قیمت گذاری، روزآمدسازی شیوه های نظارت بر بازار، افزایش پوشش استاندارد برای محصولات داخلی و ترویج آن و همچنین تجلی پیدا کردن تکیه بر اقتصاد مقاومتی در برنامه ششم توسعه بوده است (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای، ۱۳۹۵).

اگر پذیرفته شود که اهداف اقتصاد مقاومتی به بهره وری سرمایه های انسانی و مادی گره خورده و حمایت از تولید داخلی و دفاع از اقتصاد مملکت را مورد توجه قرار داده است؛ چنین استنباط می شود که مهم ترین سرمایه ی هر کشور برای تحقق اهداف کلان جامعه، نیروی انسانی و مردمی است که بدون آنها نه اهداف و سیاست های اقتصاد مقاومتی قابل دستیابی است و نه سرمایه گذاری های دیگر (اعم از فیزیکی، طبیعی و...) نتیجه ای دربر خواهند داشت. از طرفی روابط، شبکه ها، مشارکت و همدلی بین مردم در قالب الگوهای سرمایه ی اجتماعی قابل درک بوده و به نظر می رسد که بررسی و ارائه ی الگویی که حاکی از نقش پذیری تحقق اهداف و سیاست های اقتصاد مقاومتی از سرمایه ی اجتماعی و ابعاد آن باشد، امکان پذیر است.

هر کدام از محققانی که درباره ی مفهوم سرمایه ی اجتماعی بحث نموده اند، تعریف خاصی از آن ارائه داده اند. از نظر کلمن^۶ سرمایه اجتماعی عبارت است از معیارها، شبکه های اجتماعی و روابط بین بزرگسالان و کودکان که برای رشد بچه ها ارزشمند است (فیلد، ۱۳۸۵، ۳۸ - ۳۷). به اعتقاد پاتنام^۷ سرمایه اجتماعی وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه ها می باشد که می تواند با تسهیل اقدامات هماهنگ، کارآیی جامعه را بهبود بخشد (پاتنام^۸، ۱۳۸۰، ۲۸۵). بوردیو^۹ نیز معتقد است که سرمایه ی اجتماعی، جمع منابع واقعی یا بالقوه ای است که حاصل شبکه ی بادوام روابط کمابیش نهادینه شده ی آشنایی و شناخت متقابل - یا به بیان دیگر عضویت در یک گروه - است. شبکه ای که هر عضو خود را از پشتیبانی سرمایه ی اجتماعی برخوردار می کند و آنان را مستحق اعتبار می سازد (فیلد، ۱۳۸۵، ۱۴۷).

فوکویاما معتقد است که سرمایه ی اجتماعی، شکل و نمونه ی ملموسی از یک هنجار غیر رسمی است که باعث ترویج همکاری بین دو یا چند فرد می شود (فوکویاما، ۱۳۸۴، ۱۷۰).

سرمایه ی اجتماعی منبعی جهت تسهیل کنش جمعی است و علاوه بر آگاهی و توجه نسبت به امور عمومی اجتماعی - سیاسی (شناخت)، یعنی آگاهی ای که موجب علاقمندی و دل نگرانی است، شامل اعتماد (اعتماد عمومی یا تعمیم یافته و اعتماد نهادی - مدنی)، هنجارها و یا رفتارهای معامله ی متقابل (همیاری) است که در درون شبکه های اجتماعی عمل می کنند و عناصر ساختاری (شبکه ها و مشارکت) را نیز در برمی گیرد (فیروزآبادی، ۱۳۸۴، ۶۴).

تاری و دیگران (۱۳۹۱) معتقدند که اقتصاد مقاومتی علاوه بر تعامل با دنیای خارج بر بهره برداری کامل از ظرفیت های اقتصادی داخلی تأکید می نماید.

⁶ Coleman

⁷ - Putnam

⁸ - Robert Putnam

⁹ - Pierre Bourdieu

شیخ پور و مهدی زاده (۱۳۹۲) ضمن بررسی نقش سرمایه‌ی اجتماعی بر اقتصاد مقاومتی در شرایط تحریم، اذعان داشته‌اند که بحث اقتصاد مقاومتی به عنوان یک روش مهم و استراتژیک در تغییر مسیر حرکت اقتصادی کشور تلقی شده و بر خنثی نمودن تحریم‌ها نیز مؤثر است. اختری (۱۳۹۲) اقتصاد مقاومتی را مدیریت امور اقتصادی به گونه‌ای که از سرمایه‌ی ملی و مردمی به بهترین شکل استفاده شود، می‌داند. در این معنا، مبارزه و مقاومت، خودکفایی، خنثی کردن توطئه‌ی دشمن و... نشانگر برخورداری از سرمایه‌ی اجتماعی هستند. علم‌خواه (۱۳۹۳) با توجه به روابط مناسب دوستانه، اجتماعی و روابط شبکه‌ای که در روستاها وجود دارد، ابراز داشت که زمینه‌ی اجرای طرح‌های اقتصاد مقاومتی در روستاها بیشتر است. قاسمی (۱۳۹۵) اقتصاد مقاومتی را به معنای تشخیص حوزه‌های فشار و متعاقباً تلاش برای کنترل و بی‌اثر کردن آن و در شرایط آرمانی، تبدیل چنین فشارهایی به فرصت می‌داند.

با توجه به تحقیقات انجام شده و در نظر گرفتن اهمیت و جایگاه سرمایه‌ی اجتماعی به عنوان برترین حلقه‌ای که شبکه‌های مختلف را به هم متصل نموده و می‌تواند به انسجام و مشارکت جدی و همه‌جانبه در ارتقاء منافع حاصل از اقتصاد مقاومتی منتهی شود؛ مسأله‌ی اصلی پژوهش بدین ترتیب مطرح می‌شود که: مدل بومی سرمایه‌ی اجتماعی برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی شامل چه مدلی است و رابطه‌ی آن با ابعاد اقتصاد مقاومتی چگونه است؟

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

ادبیات پژوهش در دو بخش ارائه شده و به مفهوم اقتصاد مقاومتی و پس از آن مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی می‌پردازد تا در پایان بتواند به شناسایی و تبیین مدل بپردازد.

اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه‌های فشار و تلاش برای کنترل و بی‌اثر کردن آن و در شرایط آرمانی، تبدیل چنین فشارهایی به فرصت که نتیجه‌ی آن کاهش وابستگی‌ها و تأکید روی مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خودتکایی است (قاسمی، ۱۳۹۵، ۲۲). اقتصاد مقاومتی اقتصادی دانست که تعامل پویا با دنیای خارج داشته و امنیت اقتصادی کشور در آن حفظ شده و نوسانات محیط بین‌المللی اقتصادی و تهدیدهای آن، کمترین تأثیر سوء را در روند بلندمدت متغیرهای کلان اقتصادی داشته باشد و ظرفیت‌های اقتصادی به بالاترین امکان بهره‌برداری از توان خود برسند (تاری و دیگران، ۱۳۹۱، ۱۲).

ارکان اقتصاد مقاومتی شامل مواردی همچون ایجاد تحرک در اقتصاد، مقاومت در برابر عوامل تهدیدزا، تکیه بر ظرفیت داخلی، حمایت از بخش خصوصی، حمایت از تولید ملی و اقتصاد داخلی، رویکرد مدیریت جهادی، اصلاح الگوی مصرف، مردم‌محوری، کاهش وابستگی به نفت و فسادستیزی می‌باشند (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، ۱۳۹۵).

سرمایه‌ی اجتماعی در قالب تعریفی که از بانک جهانی (۱۹۹۹) ارائه شده عبارت است از سازمان‌ها، ارتباطات و هنجارهایی که کم و بیش کنش‌های اجتماعی جامعه را سامان می‌بخشد. این مفهوم موجب کاهش هزینه‌های اداره‌ی مملکت و هزینه‌های عملیاتی سازمان‌ها می‌شود. از این دیدگاه، سرمایه‌ی اجتماعی حاصل تعاملات گروهی و تأثیر نهادهای اجتماعی، روابط انسانی و هنجارها بر روی کمیت و کیفیت تعاملات اجتماعی است (منظور و یادی‌پور، ۱۳۸۷، ۱۴۷).

فوکویاما (۱۹۹۹) سرمایه‌ی اجتماعی را مجموعه‌ی از هنجارهای اجتماعی دانسته است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه شده و هزینه‌ی تبادلات و ارتباطات را کاهش می‌دهد.

سرمایه‌ی اجتماعی هم سطح خرد، هم سطوح میانی و هم سطوح کلان را مورد توجه قرار داده است. در سطح خرد، ارتباطات افقی (ارتباطات بین اعضای هم سطح) که بین افراد، خانواده‌ها، دوستان و همسایگان جریان دارد، مطرح شده و در سطح میانی، مجموعه روابط فرافردی یعنی ارتباط بین انجمن‌ها، شرکت‌ها، مؤسسات، سازمان‌ها و احزاب سیاسی است. سطح کلان شامل ساختار و روابط نهادهای رسمی، قوای مجریه، قضائیه و سیستم‌های حقوقی و آزادی‌های مدنی است. سطح میانی، اعضا را برای اهداف و کنش‌های خاص مرتبط با اهداف به هم نزدیک نموده و منسجم می‌نماید. هر چه تعداد واحدهای سطح میانی بیشتر و ساختار آنها گسترده باشد، کنش جمعی پویاتر و دموکراسی پخته‌تر و بالغ‌تر می‌گردد. سرمایه‌ی اجتماعی در پی به صحنه آوردن افراد برای نشان دادن کنش‌های جمعی است (غفوری و جعفری، ۱۳۸۵، ۲۲۴). از کیا و غفاری (۱۳۸۳) سه عنصر سرمایه‌ی اجتماعی را اعتماد، انسجام و مشارکت در اتحادیه، احزاب، بنگاه‌ها، گروه‌های هنری، مطبوعات، مؤسسات خیریه، اجتماعات محلی و... دانسته‌اند.

علاوه بر دانشمندان بزرگی همچون پاتنام، بردیو، کلمن و فوکویاما، مطالعات زیادی در خصوص ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی انجام شد که مبنای تعیین مدل قرار گرفتند. جداول زیر تعدادی از این دیدگاه‌ها را نشان داده‌اند.

جدول ۱. پاره‌ای از مفاهیم سرمایه‌ی اجتماعی

نظریه پرداز	تعریف	کارکرد/ هدف	سطح تحلیل
پاتنام	شبکه‌های روابط اجتماعی با مشخصه‌های اعتماد و همپاری	تسهیل کنش جمعی و کسب منفعت متقابل	مناطق، اجتماعات ملی و بین‌المللی
بورديو	منابع لازم برای فراهم کردن دسترسی به کالاهای جمعی	تولید، سرمایه‌ی اقتصادی	رقابت‌های طبقاتی
کلمن	جنبه‌هایی از ساختار اجتماعی برای تسهیل کنش‌های منطقی	تولید سرمایه‌ی انسانی	افراد در خانوار و دیگر اجتماعات
لین ^{۱۰}	دسترسی و استفاده از منابع نهفته در روابط و شبکه‌های اجتماعی	تولید و حفظ منابع قدرت	افراد در شبکه‌ها و ساختار اجتماعی
فوکویاما	مجموعه‌ای از هنجارها یا ارزش‌های غیر رسمی	ترویج همکاری، کارایی اقتصادی	جوامع و فرهنگ‌ها
بیکر	منبعی که از طریق شبکه‌های فردی یا سازمانی قابل حصول‌اند	تقویت بده بستان و کنش متقابل	گروه‌ها و سازمان‌ها
پاکستون ^{۱۱}	پیوستگی‌های عینی و ذهنی افراد	افزایش ظرفیت و قابلیت کنش	خرد، کلان
گیدنز ^{۱۲}	روابط اجتماعی در مقیاس‌های محلی و فرامحلی، نظم اجتماعی	نظم اجتماعی، کاهش فساد اجتماعی	محلی و جامعه

منبع: از کیا و غفاری، ۱۳۸۳، ۱۴

جدول ۲. مولفه‌ها و شاخص‌های سرمایه‌ی اجتماعی

ابعاد	مولفه‌ها	سوالات شناسایی شاخص‌ها
اجتماعی	اعتماد	اعتماد به اکثر مردم، به همکاران، به دقت و صحت کار دیگران و
	روابط متقابل	دوستی با همکاران، باور کمک به دیگران، شرکت در مراسم اجتماعی ...
	مشارکت	تصمیم‌گیری در محل زندگی، شرکت در پروژ‌های محلی و
	آگاهی عمومی	تولید اطلاعات، میزان سعی در کشف واقعی بودن اطلاعات و
	اخلاقیات	میزان باور به صداقت، باور به عدالت، توجه به مصلحت عامه و ...
	مسئولیت اجتماعی	باور به جمع به جای فرد، مسئول بودن در برابر دیگران و
فرهنگی	مقررات رفتاری	احترام به باورهای سایرین، باور به رعایت عرف، رعایت قوانین و ...
	نرم‌ها و هنجارها	صرفه جویی، غرور، احترام به دیگران، نوآوری، مدرک تحصیلی و ...
	ارزش‌ها	تحصیلات، وجود روحیه تعاون، باور به کرامت انسانی و ...
	دین و ایدئولوژی	باور به دین، اعتقادات مذهبی، پابندی و تعهد به دین و ...
	نمادها	تا چه اندازه نمادها را می‌شناسید، سمبل‌ها چیستند و ...
	جو و فضا	ترس عمومی، فرد گرایی، دموکراسی، پاسخگویی و ...
سیاسی	امنیت	امنیت محله، سابقه حمله در محیط، باور به امنیت اجتماعی و ...
	قانون مداری	رعایت قانون، باور قانون، رعایت عدالت و ...
	رسانه‌ها	نقش رسانه‌ها، سانسور در رسانه‌ها، باور مردم به رسانه‌ها و ...
اقتصادی	ارزش روز شرکت	قیمت‌ها، دارایی‌ها، بورس بازی، بازار رقابت و
	میزان هزینه‌ها	میزان هزینه، بودجه، تخصیص منابع و ...

منبع: کاوسی، ۱۳۸۵، ۱۲۱؛ کاوسی و طلوعی اشلقی، ۱۳۸۶، ۱۲، رحمانی و کاوسی، ۱۳۸۷، ۳۳.

¹⁰ - Lin

¹¹ - Pakston

¹² - Gidenz

سرمایه‌ی اجتماعی دو بعد (ذهنی - شناختی و رفتاری - مشارکتی) دارد که معرف‌های بعد ذهنی - شناختی شامل اعتماد عمومی، اعتماد نهادی و آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی یا اجتماعی و معرف‌های بعد رفتاری - مشارکتی نیز شامل مشارکت خیریه‌ای، مشارکت مذهبی و مشارکت همیارانه هستند. بعد شناختی - ذهنی بیشتر بر جنبه‌ی ذهنی و اعتقادی این سرمایه تأکید دارد و شاخص‌هایی که برای این بعد در نظر گرفته شده‌اند، عبارتند از:

- (۱) اعتماد عمومی: میزان اعتماد مردم به همدیگر در برقراری روابط مختلف فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی.
 - (۲) اعتماد نهادی: میزان اعتماد مردم به عملکرد گروه‌ها، اصناف و اداراتی که با آنها سروکار دارند.
 - (۳) آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی
- بعد رفتاری - مشارکتی سرمایه‌ی اجتماعی بر جنبه‌های عینی دلالت دارد و شاخص‌های مربوطه عبارتند از:
- (۱) مشارکت خیریه‌ای: افراد چقدر در امور خیریه مشارکت دارند؟
 - (۲) مشارکت مذهبی: میزان شرکت افراد در امور مذهبی و مناسک است.
 - (۳) مشارکت همیارانه: به معنای امور انسان‌دوستانه (فیروزآبادی، ۱۳۸۴، ۶۵ - ۶۴).

روش تحقیق

از آنجا که هدف اصلی این پژوهش تبیین مدلی بومی به منظور شناسایی مقوله‌های سرمایه‌ی اجتماعی در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی است، لذا ابتدا بایستی به شناسایی و تبیین ابعاد اقتصاد مقاومتی پرداخته شده و سپس با مراجعه به گروه‌های خبره و کانون به همسویی و همخوانی سرمایه‌ی اجتماعی و نقش‌آفرینی آن در ابعاد اقتصاد مقاومتی پرداخته شود. در این راستا سؤال زیر مطرح شده است:

- نقش سرمایه‌ی اجتماعی بر تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی با تأکید بر ابعاد و مقوله‌های حاصل از مدل پژوهش چگونه است؟

سؤالات فرعی نیز عبارتند از:

- رابطه‌ی بین مقوله‌های سرمایه‌ی اجتماعی (مستخرج از مدل) با اقتصاد مقاومتی چگونه است؟
 - رابطه‌ی بین ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی (مستخرج از مدل) با اقتصاد مقاومتی چگونه است؟
- جامعه‌ی آماری با توجه به کیفی بودن در مرحله‌ی اول که با هدف تبیین اهداف و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی صورت گرفت، مشتمل بر خبرگان و اساتید دانشگاه مرتبط با موضوع اقتصاد مقاومتی بود.
- با توجه به محتوا و هستی‌شناسی پژوهش، از آنجا که روش‌شناسی کیفی این پژوهش از نوع کیفی - اکتشافی بود، برای جمع‌آوری داده‌ها از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد.
- روش نمونه‌گیری در اغلب مطالعات کیفی به صورت نمونه‌گیری نظری^{۱۳} است؛ بدین معنا که پژوهشگر موارد را بر اساس بینشی که به او می‌دهد، انتخاب می‌نماید (نیومن، ۱۳۹۳، ۴۰۰).
- در این روش بر اساس کد و طبقات ایجاد شده، نمونه‌گیری نظری استفاده شده و به انتخاب نمونه‌هایی پرداخته می‌شود تا امکان کشف گوناگونی‌ها افزایش یافته و ابعاد و ویژگی‌های مقوله‌ها غنی شوند (اشتراس و کوربین، ۱۳۹۱، ۶۳).
- مک فران و ساری کالیو^{۱۴} (۲۰۱۴) معتقدند که اشباع مقوله‌ها زمانی فرا می‌رسد که ایده‌ها و مفاهیم جدیدی شناسایی نشده و مفاهیم موجود به وسیله‌ی تحلیل بیشتر داده‌ها به چالش کشیده نشوند.

در راستای استخراج مدل مربوطه و اعتبارسنجی آن در گام‌های متعدد و با توجه به نوع و روش نمونه‌گیری، تعداد ۱۵ مورد مصاحبه‌ی عمیق انجام شد. در این راستا ضمن فراترکیب نظریات قبلی، تعداد ۲۰ الگوی سرمایه‌ی اجتماعی شناسایی و مقولات و مؤلفه‌های آنها مورد بررسی قرار گرفت تا مدلی جدید از آن حاصل شود که بیشترین انطباق را با شرایط استان لرستان داشته باشد. روش فراترکیب، روشی مناسب برای به دست آوردن تلفیق جامعی از الگوهای قدیمی بر پایه‌ی مطالعه‌ی کیفی است. در این روش سه مرحله طی شد: شناسایی و لیست کردن مطالعات (۲۰ الگوی سرمایه‌ی اجتماعی و لیست سیاست‌ها و اهداف اقتصاد مقاومتی)، ترجمه الگوها به همدیگر، استخراج چارچوب جدید.

بیک^{۱۵} (۲۰۰۲) معتقد است که از روش فراترکیب به منظور مقایسه، تفسیر، ترجمه و ترکیب مدل الگوهای طراحی شده استفاده می‌شود. فراترکیب به ترجمه‌ی مطالعات کیفی به یکدیگر و به فهم عمیق پژوهشگر مرتبط است. ترجمه‌ها، اختلاف بین مطالعات مختلف را معلوم می‌کنند و توانایی درک همزمان روش مرتبط کردن مطالعات مختلف به یکدیگر را در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد.

¹³ - Theoretical Sampling

¹⁴ - MC Ferran & Saarikallio

¹⁵ - Beck

بخشی از داده ها برای فراترکیب از روش مصاحبه ای عمیق به دست آمد. مصاحبه ای عمیق همان گفتگوی هدفدار است که به عنوان یک روش شناخته شده در زمان گردآوری داده ها مورد استفاده قرار می گیرد. این استفاده از این روش همواره در حال افزایش است (مارشال و گرچن^{۱۶}، ۱۳۹۰، ۱۵۶).

مصاحبه ای عمیق به این معنا است که پاسخگو در بیان پاسخ و پرسشگر در بیان سؤال، آزادی کامل دارد (ساروخانی، ۱۳۷۲، ۲۱۱). در مرحله ی دوم که با هدف اعتبارسنجی و اظهارنظر نهایی و ترکیب ابعاد مورد نظر با دیدگاه های مربوط به سرمایه ی اجتماعی انجام گرفت، از دیدگاه ۵ نفر از اعضای نمونه در قالب گروه کانون (۲ جلسه ۵ نفره) استفاده شد. تمامی پاسخگویان از مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد یا بالاتر برخوردار بوده اند.

به عبارت دیگر نمونه گیری آن قدر ادامه یافت که پس از مطالعه ی ابعاد سرمایه ی اجتماعی از یک طرف و سیاست ها، ارکان و اهداف اقتصاد مقاومتی در بیانات مقام معظم رهبری از سال ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ از طرف دیگر و ۱۵ مصاحبه ای عمیق با خبرگان در خصوص مؤلفه های اقتصاد مقاومتی و سرمایه ی اجتماعی، مقوله ها به عمق رسیدند.

در پایان به کدگذاری پرداخته شد. در این زمینه کرسول^{۱۷} (۲۰۰۷) سه مرحله کدگذاری را به ترتیب شامل کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی می داند. همزمان با کدگذاری تحلیل نیز انجام شد تا نقاط مبهم یا هر گونه ضعف در تحلیل، شناسایی و در مراحل بعدی برطرف شود.

بالاخره به منظور تحلیل کمی، پرسشنامه ای ۲۰ سؤالی که ۴ مقوله ی حاصل از مدل تحت عنوان ابعاد و مقوله های سرمایه ی اجتماعی را شامل شده و به صورت محقق ساخته و در قالب طیف پنج گزینه ای لیکرت تهیه شده بود، بین ۱۱۰ نفر از مدیران که در جلسه ای با عنوان سیاست گذاری و پیگیری اقتصاد مقاومتی در استان لرستان گرد هم آمدند توزیع گردید.

با توجه به کیفی-اکتشافی بودن پژوهش، ضمن مطالعه ی ادبیات و پیشینه ی اقتصاد مقاومتی، مؤلفه ها و ارکان و سیاست های مربوط به آن از یک طرف و ابعاد و مؤلفه های سرمایه ی اجتماعی از طرف دیگر شناسایی و تبیین شدند. سپس در راستای توسعه و تبیین مدل و شناسایی گزاره ها و مفاهیم و مقوله های اقتصاد مقاومتی به گروه مربوطه مراجعه شد.

فرایند طراحی مدل به شرح زیر بوده است:

۱- مطالعه ی مبانی نظری و پیشینه ی اقتصاد مقاومتی و سرمایه ی اجتماعی

۲- شناسایی مؤلفه ها و اجزای مربوط به مدل های موجود در زمینه ی اقتصاد مقاومتی و تبیین ابعاد سرمایه ی اجتماعی با استفاده از متون موجود

۳- برقراری گروه کانون جهت اعتبارسنجی و اظهارنظر

۴- اجرای مصاحبه ای عمیق با گروه خبرگان (۱۵ نفر) به منظور شناسایی و تبیین گزاره ها، مفاهیم و مقوله های اقتصاد مقاومتی و ابعاد سرمایه ی اجتماعی

۵- برقراری گروه کانون (۵ نفر) جهت اعتبارسنجی و اظهارنظر نهایی

۶- تهیه مدل و ارائه ی آن با استفاده از اظهار نظر گروه کانونی

۷- ارزیابی و تحلیل کمی مدل با بهره گیری از مدل معادلات ساختاری با تأکید بر مؤلفه های سرمایه ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی

در این راستا ضرایب مسیر و اعداد معناداری برای بررسی نقش سرمایه ی اجتماعی بر اقتصاد مقاومتی با استفاده از آزمون معادلات ساختاری محاسبه شده و پس از ارزیابی نرمال بودن داده ها به محاسبه ضریب همبستگی بین مؤلفه ها و مقوله های سرمایه ی اجتماعی (برداشت شده از مدل تدوین شده) با اقتصاد مقاومتی پرداخته شد.

یافته های تحقیق

در این پژوهش از روش مطالعات پیشینه و فراترکیب آنها توسط گروه کانونی استفاده شد. در روش فراترکیب بایستی الگوهای قدیمی شناسایی و بر اساس آنها الگوی جدیدی طراحی و ارائه گردد. در این روش به کدگذاری می پردازند. در کدگذاری باز مفاهیم و مقوله ها شناسایی و ویژگی ها و ابعاد آنها در درون داده ها کشف می شود (فلینت و دیگران^{۱۸}، ۲۰۱۲، ۷۴۹).

ابتدا بدون هیچ گونه اظهار نظر به لیست نمودن دیدگاه پاسخگویان در قالب نتایج حاصل از مصاحبه ی باز پرداخته شد. در این راستا تعداد ۱۵ مصاحبه انجام گرفت که اغلب در جهت شناسایی و دسته بندی دیدگاه های پاسخگویان در محور اقتصاد مقاومتی با تأکید بر ابعاد

^{۱۶} - Marshal and Gerchen

^{۱۷} - Creswell

^{۱۸} - Flint et al

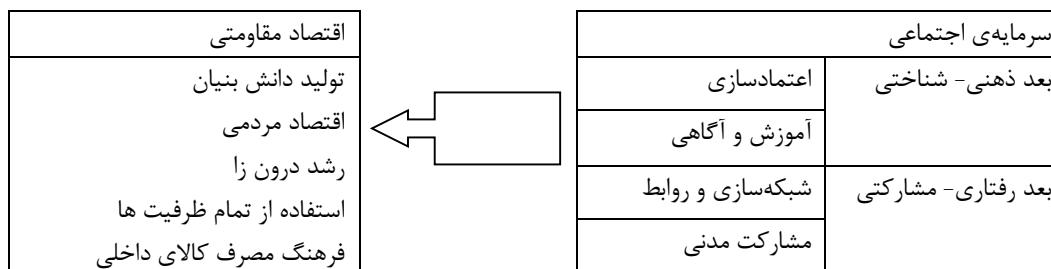
اشتغال و تولید (شعار سال ۱۳۹۶) و ابعاد ذهنی- شناختی و رفتاری- مشارکتی سرمایه‌ی اجتماعی از طرف دیگر بودند. در این مرحله با مطالعه‌ی سطر به سطر مطالب مرتبط با موضوع تحقیق و متن مصاحبه‌های باز، واژه‌های مرتبط با موضوع استخراج و کدگذاری شد. ۶۹ کد شناسایی گردید که اغلب بر مواردی همچون تغییر نگرش جامعه، مشارکت تمام اقشار در امور عام‌المنفعه، توجه به آموزش و پرورش، گسترش بخش خصوصی، پیشگام شدن دولتمردان، گسترش تولیدات داخلی با شعار حمایت از اقتصاد درون‌زا، بالا بردن میزان مشارکت و همدلی، حمایت جدی از افراد مستضعف، بهبود روابط دانشگاه و جامعه برای آموزش نیروی کار توانمند، اعتماد دوجانبه‌ی مردم و دولت و... تأکید داشتند. کدهای حاصله بر اساس شباهتی که داشتند در گروه‌های مشترک دسته‌بندی شدند و هر تعداد کد که خصایص مشابهی داشتند تحت عنوان یک مقوله قرار گرفتند. تعدادی از مقولات با هم یک بعد را تشکیل دادند و بالاخره چند بعد به متغیرهای مورد بررسی منتهی شد.

جدول ۳. وضعیت متغیرها از نظر تعداد ابعاد و مقولات و کدها

متغیر	ابعاد	مقولات	تعداد کدها
سرمایه‌ی اجتماعی	ذهنی- شناختی	اعتماد	۸
		آموزش	۱۱
	رفتاری- مشارکتی	شبکه	۷
		مشارکت	۱۲
اقتصاد مقاومتی	اشتغال	رشد	۸
		مردمی	۸
	تولید	دانش‌بنیان	۴
		ظرفیت	۴
		مصرف	۷

منبع: یافته‌های پژوهش

با مقایسه‌ی مفاهیم با هم و با کدهای اولیه، مفاهیم مشترک را شناسایی و به عنوان مقوله دسته‌بندی می‌نمایند (اکتای^{۱۹}، ۲۰۱۲، ۱۱۸). مقوله‌ها در مقایسه با مفاهیم انتزاعی‌تر بوده و شالوده‌ی لازم برای ایجاد و توسعه‌ی تئوری را فراهم می‌نمایند. مقوله‌ها برای ارائه‌ی نظریه به صورت منسجم و یکپارچه مورد استفاده قرار می‌گیرند (هود و شارماز^{۲۰}، ۲۰۰۷، ۱۵۸). پس از ترکیب مفاهیم، شناسایی ابعاد و دسته‌بندی آنها، گروه کانونی تشکیل جلسه داده و بالاخره مدل تحقیق مبتنی بر سرمایه‌ی اجتماعی در دو بعد و شامل چهار مقوله و اقتصاد مقاومتی با تأکید بر تولید و اشتغال در قالب پنج مقوله به شرح زیر تبیین گردید:

نمودار ۱. مدل پژوهش (ابعاد و مقوله‌های سرمایه‌ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی)

منبع: یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج حاصل از مدل ملاحظه می‌شود که مهم‌ترین مقوله‌ها در متغیر مورد بررسی (سرمایه‌ی اجتماعی) بر مبنای دیدگاه گروه مشارکت‌کننده در پژوهش شامل چهار مورد زیر می‌باشند که در کنار مقوله‌های اقتصاد مقاومتی که پنج مورد بودند، جمعاً مقوله‌های مورد بررسی در پژوهش را تشکیل داده‌اند:

¹⁹ - Oktay

²⁰ - Hood & Charmaz

- (۱) اعتمادسازی
- (۲) آموزش و آگاهی بخشی
- (۳) شبکه سازی و روابط
- (۴) مشارکت مدنی
- (۵) تولید دانش بنیان
- (۶) اقتصاد مردمی
- (۷) رشد درون زا
- (۸) استفاده از تمام ظرفیت ها
- (۹) فرهنگ مصرف کالای داخلی

برای تحلیل کمی، پرسشنامه ای ۲۰ سؤالی محقق ساخته بر مبنای چهار مقوله ی سرمایه ی اجتماعی و پنج مقوله اقتصاد مقاومتی تهیه و بین تعداد ۱۱۰ نفر از مدیران و اعضای شورای برنامه ریزی استان لرستان که در یک جلسه ای با عنوان سیاست گذاری و پیگیری اقتصاد مقاومتی در استان لرستان گرد هم آمدند توزیع و تعداد ۱۰۲ پرسشنامه گردآوری شد.

از مجموع ۱۰۲ نفر پاسخگو، تعداد ۸۴ نفر (۸۲/۴ درصد) مرد و ۱۸ نفر (۱۷/۶ درصد) زن بوده اند. ۶۰ نفر از پاسخگویان (۵۸/۸ درصد) در سمت مدیرکل یا رئیس سازمان نبوده یعنی یا معاون و یا نماینده ی سازمان در شورای اداری بوده و ۴۲ نفر (۴۱/۲ درصد) در رأس سازمان متبوع خود قرار داشته اند.

نرمال یا غیرنرمال بودن داده ها با بهره گیری از روش کولموگروف- اسمیرنوف بررسی و نتایج زیر به دست آمد:

جدول ۴. بررسی نرمال بودن داده ها

شرح		سرمایه ی اجتماعی	اقتصاد مقاومتی
شاخص های نرمال	میانگین	۳/۶۴	۳/۶۱
	انحراف معیار	۰/۴۰	۰/۷۲
مقدار آماره	-	۰/۶۵۷	۱/۳۵۰
سطح معناداری	-	۰/۷۸۲	۰/۰۵۲

منبع: یافته های تحقیق

آلفای کرونباخ برای متغیرهای مورد بررسی برابر ۰/۸۵ بود که حاکی از بالا بودن اعتبار پرسشنامه می باشد. عدد معناداری بالای ۰/۰۵ در آزمون کولموگروف- اسمیرنوف نشان داد که داده های مربوط به سرمایه ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی نرمال بوده اند.

ضریب همبستگی بین سرمایه ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی برابر ۰/۷۲۱ بود که در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنادار و مثبت است.

جدول ۵. ضریب همبستگی بین متغیرهای مورد بررسی

متغیر	سرمایه ی اجتماعی	اقتصاد مقاومتی
سرمایه ی اجتماعی	۱	۰/۷۲۱**
اقتصاد مقاومتی	۰/۷۲۱**	۱

منبع: یافته های تحقیق

ضریب همبستگی بین بعد ذهنی- شناختی سرمایه ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی برابر ۰/۴۶۳ و ضریب همبستگی بین بعد رفتاری- مشارکتی مشارکتی سرمایه ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی برابر ۰/۷۴۴ بود که در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنادار و مثبت است.

جدول ۶. ضریب همبستگی بین ابعاد سرمایه ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی

متغیر و ابعاد	اقتصاد مقاومتی	بعد ذهنی- شناختی	بعد رفتاری- مشارکتی
اقتصاد مقاومتی	۱	۰/۴۶۳**	۰/۷۴۴**
بعد ذهنی- شناختی	۰/۴۶۳**	۱	۰/۵۲۳**
بعد رفتاری- مشارکتی	۰/۷۴۴**	۰/۵۲۳**	۱

منبع: یافته های تحقیق

ضریب همبستگی بین مقوله‌ی اعتمادسازی از بعد ذهنی- شناختی سرمایه‌ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی برابر ۰/۳۴۷، ضریب همبستگی بین مقوله‌ی آموزش و آگاهی از بعد ذهنی- شناختی سرمایه‌ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی برابر ۰/۴۲۴، ضریب همبستگی بین مقوله‌ی شبکه‌سازی و روابط از بعد رفتاری- مشارکت سرمایه‌ی اجتماعی با اقتصاد مقاومتی برابر ۰/۶۱۳ و ضریب همبستگی بین مقوله‌ی مشارکت مدنی از بعد رفتاری- مشارکتی سرمایه‌ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی برابر ۰/۶۹۸ بود که در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنادار و مثبت می‌باشند.

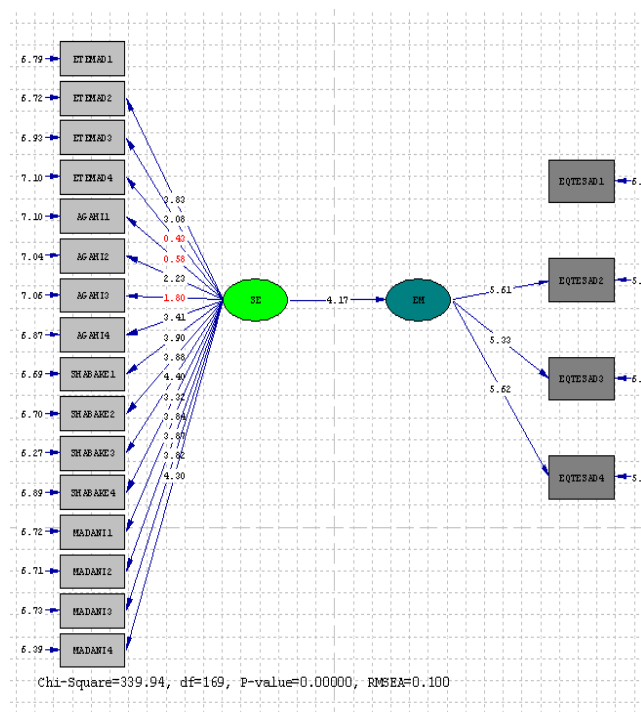
جدول ۷. ضریب همبستگی بین مقوله‌های سرمایه‌ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی

متغیر و مقوله	اقتصاد مقاومتی	اعتمادسازی	آموزش و آگاهی	شبکه‌سازی و روابط	مشارکت مدنی
اقتصاد مقاومتی	۱	۰/۳۴۷**	۰/۴۲۴**	۰/۶۱۳**	۰/۶۹۸**
اعتمادسازی	۰/۳۴۷**	۱	۰/۳۵۶**	۰/۴۹۳**	۰/۲۳۷*
آموزش و آگاهی	۰/۴۲۴**	۰/۳۵۶**	۱	۰/۴۵۴**	۰/۴۰۱**
شبکه‌سازی و روابط	۰/۶۱۳**	۰/۴۹۳**	۰/۴۵۴**	۱	۰/۵۷۲**
مشارکت مدنی	۰/۶۹۸**	۰/۲۳۷*	۰/۴۰۱**	۰/۵۷۲**	۱

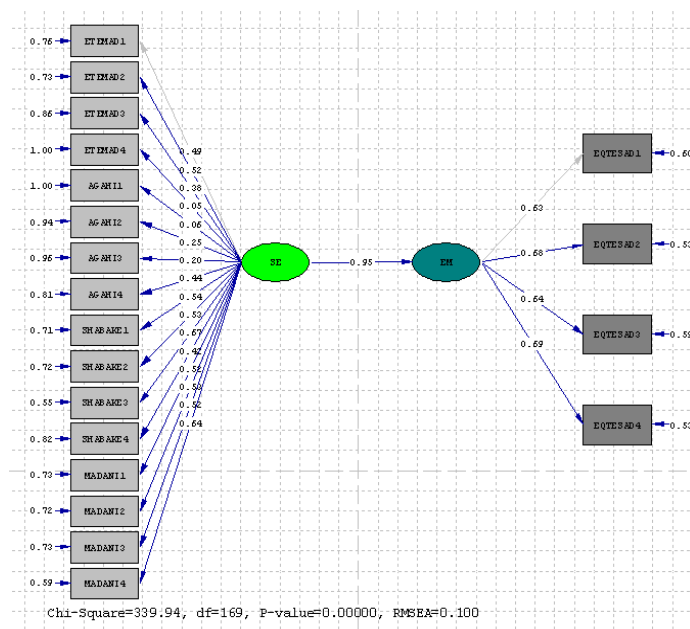
منبع: یافته‌های تحقیق

ضریب معناداری بین سرمایه‌ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی برابر ۴/۱۷ است که از قدر مطلق ۱/۹۶ بزرگ‌تر است و حاکی از معنادار بودن نقش آن در سطح ۹۵ درصد اطمینان می‌باشد.

ضریب مسیر بین این دو متغیر برابر ۰/۹۵ است و در مجموع نشان می‌دهد که اقتصاد مقاومتی از سرمایه‌ی اجتماعی با تأکید بر ابعاد مورد بررسی (ذهنی- شناختی، رفتاری- مشارکتی) در قالب مقوله‌های ارائه شده در مدل این پژوهش (اعتمادسازی، آموزش و آگاهی، مشارکت مدنی، شبکه‌سازی و روابط) تأثیر می‌پذیرد.

نمودار ۲. اعداد معناداری مدل

نمودار ۳. ضرایب مسیر

منبع: یافته های تحقیق

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش که یافتن یک مدل بومی برای استفاده از ابعاد و مقوله های سرمایه ی اجتماعی در جهت تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی مطرح شده است، ابتدا با بهره گیری از روش تحقیق کیفی ترکیبی (فرا ترکیب و مصاحبه ی عمقی) یک مدل استخراج شده و سپس به تحلیل کمی نتایج پرداخته شده است.

پاسخ سؤالات پژوهش به شرح زیر بوده است:

سؤال اصلی: نقش سرمایه ی اجتماعی بر تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی با تأکید بر ابعاد و مقوله های حاصل از مدل پژوهش چگونه است؟
ضریب مسیر برابر ۰/۹۵ و عدد معناداری برابر ۴/۱۷ است که نشان از نقش پذیری اقتصاد مقاومتی از سرمایه ی اجتماعی با اطمینان ۰/۹۵ دارد و بر همین اساس می توان مدل را دارای اعتبار کافی و قابل استناد تشخیص داد. لازم به ذکر است که ضریب همبستگی محاسبه شده نیز ۰/۷۲۱ است که نشان از وجود رابطه و همبستگی معنادار بین دو متغیر مورد نظر دارد.

پاسخ سؤالات فرعی نیز عبارتند از:

- رابطه ی بین مقوله های سرمایه ی اجتماعی (مستخرج از مدل) با اقتصاد مقاومتی چگونه است؟
ضریب همبستگی بین مقوله ی اعتماد سازی و همچنین آموزش و آگاهی به عنوان دو جزء از بعد ذهنی- شناختی سرمایه ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی به برابر ۰/۳۴۷ و ۰/۴۲۴ است. ضریب همبستگی بین مقوله ی شبکه سازی و روابط و همچنین مشارکت مدنی به عنوان دو جزء از بعد رفتاری- مشارکتی سرمایه ی اجتماعی با اقتصاد مقاومتی برابر ۰/۶۱۳ و ۰/۶۹۸ بود که در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنادار و مثبت است.
- رابطه ی بین ابعاد سرمایه ی اجتماعی (مستخرج از مدل) با اقتصاد مقاومتی چگونه است؟
ضریب همبستگی بین بعد ذهنی- شناختی سرمایه ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی برابر ۰/۴۶۳ و ضریب همبستگی بین بعد رفتاری- مشارکتی سرمایه ی اجتماعی و اقتصاد مقاومتی برابر ۰/۷۴۴ بود که در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنادار و مثبت است.

پیشنهادهای

- ۱) لازم است با حمایت دولت، بهبود روند آموزش دانشگاه ها و مراکز آموزشی اعم از آموزش و پرورش و مراکز فنی و حرفه ای، نسبت به راه اندازی رشته های تحصیلی در زمینه ی تولید محصولات داخلی با شرایط فرهنگی مملکت و فرهنگ سازی در این زمینه اقدام شود.
- ۲) آموزش مستمر ابعاد سرمایه ی اجتماعی در راستای راه اندازی کسب و کارهای نوین مد نظر قرار گیرد.
- ۳) از طریق جذب سرمایه های کوچک مردمی و ایجاد کارگاه های کوچک به تولید محصولات منطبق با شرایط فرهنگی کشورمان پرداخته شود.
- ۴) تولید و توزیع، طراحی و ساخت محصولات در قالب فعالیت شرکت های تولید کننده از قبیل تحقیق و توسعه، ایده یابی، بازاریابی و سایر اقدامات قابل واگذاری را می توان در قالب شرکت های کوچک و واحدهای تولیدی زودبازده به بخش خصوصی واگذار کرد تا با مشارکت و همدلی و با روحیه ی همراهی و دلسوزی و بهره گیری از شرایط و روابط غیررسمی و خانوادگی سطح تولید داخلی را افزایش دهند.
- ۵) جنبه ی شناختی سرمایه ی اجتماعی به آموزش و پرورش وابسته است و لذا پیشنهاد می شود که این جنبه در برنامه های آموزش های رسمی گنجانده شود.
- ۶) جنبه ی رفتاری به تبعیت از بزرگان، فرهنگ حاکم و اقدامات مدیران و گروه های مرجع بستگی دارد. پیشنهاد می شود در جهت معرفی الگوهای موفق در این زمینه اقدام شده و افرادی که در جهت تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی از طریق سرمایه ی اجتماعی (مشارکت، اعتماد، همدلی و...) تلاش می کنند، شناسایی و مورد تشویق قرار گیرند.
- ۷) پیشنهاد می شود که کارهای گروهی و مشارکت جویانه، صنایع و واحدهای تولید خانوادگی و زوجی، صنایع دانش محور کوچک، تولیدات روستایی، صنایع تبدیلی و تمام محصولاتی که از تلاش دسته جمعی حاصل می شوند از طریق ممکن مورد تشویق و حمایت مالی قرار گیرند.
- ۸) در پایان پیشنهاد می شود که در خصوص سرمایه ی اجتماعی و مزایای آن در جهت تحقق اهداف فرهنگی و اقتصادی مملکت، مطالعات بیشتری صورت گرفته و این الگو نیز به عنوان یک رویکرد مناسب در خدمت اقتصاد مقاومتی قرار گیرد.

منابع و مراجع

- [۱] قرآن کریم، ترجمه‌ی حسین انصاریان
- [۲] اختری، عباس‌علی (۱۳۹۲). اقتصاد مقاومتی: زمینه‌ها و راهکارها. چاپ اول، تهران: امیرکبیر.
- [۳] ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۳). توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران. تهران: نشر نی.
- [۴] اسلیتر، دن و تونکس، فرن (۱۳۸۶). جامعه بازار. ترجمه حسین قاضیان، تهران: نشر نی.
- [۵] اشتراش، آنسلم و کوربین، جولیت (۱۳۹۱). مبانی پژوهش کیفی، فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای. چاپ دوم، ترجمه ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.
- [۶] انجمن اقتصاد اسلامی حوزه علمیه (۱۳۹۳). "اقتصاد مقاومتی از منظر دین: مفاهیم، مبانی، الزامات و سیاست‌ها". مجله مبلغان، شماره ۱۷۹، ص ۲۷ - ۱.
- [۷] بهزاد، داوود (۱۳۸۱). "سرمایه‌ی اجتماعی بستری برای ارتقای سلامت روان". فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره ۶، ص: ۵۳ - ۴۳.
- [۸] تار، فتح‌الله و سیدشکری، خشایار و کاویانی، زهرا (۱۳۹۱). "اقتصاد مقاومتی و مؤلفه‌های آن". تهران: دفتر مطالعات اقتصادی (گروه بازرگانی) مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۹] دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (۱۳۹۵). "مجموعه بیانات مقام معظم رهبری". www.khamenei.ir
- [۱۰] رحمانی، محمود و کاوسی، اسماعیل (۱۳۸۷). اندازه‌گیری و مقایسه سرمایه‌ی اجتماعی در بخش‌های دولتی و خصوصی. چاپ اول، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.
- [۱۱] ژیل، دلوز و نگری، آنتونیو و هارت، مایکل (۱۳۸۶). بازگشت به آینده. ترجمه رضا نجف‌زاده، تهران: نشر نی
- [۱۲] ساروخانی، باقر (۱۳۷۲). روش‌های پژوهش در علوم اجتماعی: اصول و مبانی. جلد اول، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی.
- [۱۳] شریفیان ثانی، مریم (۱۳۸۰). "سرمایه‌ی اجتماعی: مفاهیم اصلی و چارچوب نظری". فصلنامه رفاه اجتماعی، سال اول، ص ۵-۱۸.
- [۱۴] شیخ پور، مهدیه و مهدی‌زاده، سمانه (۱۳۹۲). "نقش سرمایه‌های اجتماعی بر اقتصاد مقاومتی در شرایط تحریم". مجموعه مقالات کنفرانس بین‌المللی اقتصاد در شرایط تحریم. بایلسر، شرکت پژوهشی طرود شمال.
- [۱۵] علم خواه، عبدالله، ۱۳۹۳، نقش اقتصاد مقاومتی در توسعه پایدار روستایی، همایش ملی توسعه پایدار روستایی در افق ۱۴۰۴، اصفهان، شرکت توسعه سازان گردشگری اصفهان.
- [۱۶] غفوری، محمد و جعفری، روح‌الله (۱۳۸۵). "سرمایه‌ی اجتماعی، جامعه مدنی و دموکراسی، رابطه متقابل یا یک سویه". پژوهشنامه علوم سیاسی، شماره ۴، ۲۲۸ - ۲۱۰.
- [۱۷] فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹). پایان نظم. ترجمه غلام‌عباس توسلی، تهران: انتشارات جامعه‌ی ایرانیان.
- [۱۸] فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۴). سرمایه‌ی اجتماعی و جامعه‌ی مدنی در سرمایه‌ی اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه. گردآوری کیان تاج‌بخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: نشر شیرازه.
- [۱۹] فیروزآبادی، سیداحمد (۱۳۸۴). بررسی رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن. پایان نامه‌ی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده‌ی علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- [۲۰] فیلد، جان (۱۳۸۵). سرمایه‌ی اجتماعی. ترجمه جلال متقی، تهران: موسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی
- [۲۱] قاسمی، محمد (۱۳۹۵). "اقتصاد مقاومتی". سومین همایش سالانه اقتصاد مقاومتی، دانشگاه علم و صنعت.
- [۲۲] قوامی، سیدحسن (۱۳۹۱). "اولین نشست - اقتصاد مقاومتی: مبانی نظری". پژوهشکده علوم اقتصادی، دانشگاه علامه طباطبائی
- [۲۳] کاوسی، اسماعیل (۱۳۸۵). "طراحی الگوی اندازه‌گیری سرمایه‌ی اجتماعی". پایان‌نامه دکتری مدیریت فرهنگی. دانشکده مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی. واحد علوم و تحقیقات.
- [۲۴] کاوسی، اسماعیل و طلوعی اشلقی، عباس (۱۳۸۶). "ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های اندازه‌گیری سرمایه‌ی اجتماعی". پژوهشنامه سرمایه‌ی اجتماعی، تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.
- [۲۵] مارشال، کاترین و گرچن، راس من (۱۳۹۰). روش تحقیق کیفی. چاپ چهارم، ترجمه علی پارساییان و سیدمحمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

- [۲۶] منظور، داود و یادی پور، مهدی (۱۳۸۷). "سرمایه های اجتماعی، توسعه های اجتماعی و اقتصادی". راهبرد، شماره ۱۵، ۱۶۲-۱۴۰.
- [۲۷] نیومن، ویلیام لارنس (۱۳۹۳). شیوه های پژوهش اجتماعی: رویکردهای کیفی و کمی. جلد اول، چاپ سوم، ترجمه حسن دانایی فرد و حسین کاظمی، تهران: کتاب مهربان نشر.
- [28] Beck, J. (2002). Mothering multiples: A meta-synthesis of the qualitative research. MCN. American Journal of Maternal/child Nursing, 27 (4): 214-221.
- [29] Creswell, John (2007). Qualitative Inquiry & Research Design-Choosing among Five Approaches: Sage Publications, Thousand Oaks, California
- [30] Flint, Daniel & Gammelgaard, Britta & Manuj, Ila & Pohlen, Terrance (2012). "A reviewer's guide to the grounded theory methodology in logistics and supply chain management research". International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 42(8/9), 784-803.
- [31] Fukuyama, Francis (1999). "Social Capital and Civil Society: Generation Reform". Conference on Second external Pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm/www.imf.org
- [32] Hood, Jane & Bryant, Antony & Charmaz, Katty. (2007). Orthodoxy vs. power: The defining traits of grounded theory. The Sage handbook of grounded theory, 151-164.
- [33] MCFerran, Katrina Skewes & Saarikallio, Suvi (2014). "Depending on music to feel better: Being conscious of responsibility when appropriating the power of music". The Arts in Psychotherapy, 41(1), 89-97.
- [34] Oktay, Julianne (2012). Grounded theory. Oxford University Press.
- [35] Storberg, Julia (2002). "The Evolution of Capital Theory: A Critique of a Theory of Social Capital and Implications For HRD". Human Resource Development Review, Vol 1, p 409-468.